

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ה' ע"א

בגמ', אך חלק.

א. **המאירי** מדייק בטעמא דקרא, דמצות השבתת חמץ הוא כבר מחצי היום דערב פסח, ואם כוונת התורה היתה להרחיק מן העבירה, היה די ליתן שעה אחת לפני הלילה, ע"ש כמה ביאורים. **ועוד כתב שם ביאור מופלא בשם רבותיו**, דישראל נמשכו במצרים אחרי חכמת האיצטגנות של מצרים, ומנין הימים בחכמת האיצטגנות מתחיל **בחצות**, יש מהם המתחיל בחצות הלילה והוא רוב אומות העולם, ויש מהאומות העולם וכן היה במצרים שמתחיל מחצות היום, ולכך כיון שאצל המצרים **יום חמשה עשר החל בחצות היום של ארבעה עשר** לכך, ציוותה התורה שמאת תחילת חמשה עשר לפי חכמת מצרים יבערו החמץ, עיי"ש.

בגמ', רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים וכו'.

ב. הקשה הג"ר **צבי פסח פראנק** (מקראי קודש ח"א סי' י"ב), א"כ צריך שיהיה זמן איסור החמץ **בכל העולם** משעת חצות בירושלים, שאז מתחיל זמן הקרבת קרבן פסח? וה'מקראי קודש' מפלפל בדיון היתר שחיטת קרבן פסח בבמה גדולה, ומנסה להוכיח שם שאף בחו"ל יש היתר במה גדולה, עיי"ש והוא נראה קצת דחוק להעמיס על זה בפשט הגמ'.

אמנם **השפת אמת** כבר העיר כעיי"ז, ומבאר כדרכו בנקודת הפשט, דרבא בא לפרש דברי רב"י (עי' במהרש"א) דקאמר "הראשון מעיקרא משמע" דקאי על ערב פסח, ופריך בגמ' למה דווקא "הראשון" הזה קאי על ערב ולא "הראשון" של סוכות, ובא רבא להוכיח שמצינו בערב פסח במקום אחר שיש איסור חמץ כבר בערב פסח, בעת שמקריבים קרבן פסח, וע"כ שפיר י"ל שדווקא "הראשון" זהבא קאי על ערב פסח, ולא שאר הראשון במועדים אחרים, אך אין כוונת רבא לומר שמאיסור שחיטת פסח על החמץ, למדים את כל האיסור של חמץ בערב פסח, אלא הוא רק גילוי ל"הראשון" של קרא ד'תשביתו', ודו"ק (וכנראה לזה כוונת ה'חתם סופר' ד"ה בשכר וכו' בסוף הדיבור. וע"ע פני יהושע ברכות ב. ד"ה בגמ' תנא היכא וכו', דמבאר שי' רבא בסוגיין, דלא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים אינו **סיבה**, אלא **סימן** שבשעה שמתחילים לשחוט הפסח, צריך שיהיה החמץ מבוער, אך לא שתלוי אחד בחברו, ולכך גם כשאין קרבן פסח איכא חיוב השבתת החמץ עיי"ש).

ג. בענין חיוב נשים במצוות עשה ד"תשביתו" מחצות היום של ערב פסח, נסתפק ה'אבני נזר' (או"ח ח"ב סי' ש"ב) אי חייבות, דכיון דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ יתכן דחייבות אף על גב דהווי מצות עשה שהזמן גרמא, או דלמא דאינם חייבות בערב פסח דליכא כי אם עשה עיי"ש בפלפולו, ומסיק דכיון שחייבות בקרבן פסח, אי נימא שאינן מצוות על השבתת החמץ, בזה גופא החמץ קיים בעולם, שיש כאלו שעדיין לא נצטוו על השבתתו.

ד. והנה **השפת אמת** (ר"ה ט. ד"ה ומוסיפין) הסתפק ספק דומה גבי דין **תוספת שבת ויו"ט בנשים**, דבמצות עשה של שבת חייבות אף שהזמן גרמא, כיון שמצוות על 'שמור', אך במצות עשה של קבלת תוספת שבת, שהיא מצות עשה בפני עצמה, י"ל שאינן חייבות. וכתב השפ"א, דאחר שחזינן שהתורה חייבה אותן בכל מצוות עשה של שבת "כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה", מסתברא שבכל המצוות עשה הקשורות לשבת – אף לפני התחלת חיוב השמירה, יהיו הנשים חייבות, עיי"ש ובראיות שמביא חתנו הגרי"מ בידרמן לדבריו. ולהשפ"א יהיה פשוט לכאורה, דאף בספקו של האבני נזר אחר שהתורה חייבה נשים בכל המצוות עשה של פסח ע"י איסור אכילת חמץ, ה"נ יתחייבו במצות עשה של לפני הפסח.

ובאמת שיש לחלק בין מצות עשה דתשביתו, למצות עשה של תוספת שבת ויו"ט, דהנה בתוס' (כתובות ח. ד"ה דמסר לה בשבתות) משמע להדיא, שבזמן תוספת שבת ויו"ט אין חיוב עונג ושמחת שבת ויו"ט, ולכן מותר לישא אשה בזמן התוספת, אף שבמלאכה יהיה אסור (וקצ"ע על השפ"א שלא ציין לתוס' זה בדבריו שם).

ה. ולבאר החילוק בין חיוב תוספת שבת לנשים, ופטור ממצות עונג שבת בזמן התוספת, ובכך יתבאר אף החילוק בין ה"ל למצות תשביתו שאולי נשים יהיו פטורות, יש להקדים מש"כ בספר "**שפתי צדיק**"⁹ (יו"כ אות י"ב) כתב ששאל את גיסו **השפת אמת** גבי יוכ"פ שחל להיות בשבת, למה לא נקבל שבת תיכף בפלג המנחה ונקבל רק קדושת שבת, ולא קדושת יוהכ"פ, ונאכל סעודת שבת דאורייתא, ואחרי זה יקבל קדושת יוכ"פ ונוסיף רבע שעה לתוספת. והשיב לו השפ"א, מה שיכולים לקיים סעודת שבת בזמן תוס' שבת הוא כתשלומין לסעודה

⁹ **היום י' כסלו** יומא דהילולא של המחבר הרה"ק **רבי פנחס מנחם אלעזר יוסטמאן מפיליץ** זי"ע, בן בתו של החידושי הרי"ם, וחתן בנו הרה"צ ר' אברהם מרדכי זצ"ל, בן דודו וגיסו של השפת אמת. אחרי הסתלקותו של השפת אמת היה הוא בתחילה ממלא מקומו בגור, אך לאחר מכן עזב את גור כי הרגיש שאין לו סימן מן השמים שצריך להנהיג, ורק אז התחיל האמרי אמת בהנהגה. היה גאון וקדוש וזקן האדמורי"ם בפולין, ושפל ברך עד למאוד.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומני

המחוייבת לשבת, אך אם אין חיוב בשבת אין חיוב בתוס'. וא"כ בזמן התוספת שייך להקדים ולהמשיך מצוות הקיימות בשבת עצמה, ולכך ס"ל להשפ"א שנשים חייבות בתוספת שבת - שהוא מ"ע שהזמן גרמא, כי איסור המלאכה שייך גם בשבת עצמה.

אך גבי חיוב השבתת החמץ, בהכרח שמצות העשה של חצות היום בערב פסח, אינה אותה מצוה של פסח בעצמו, אלא מצוה אחרת ונוספת, ומכמה טעמים ברורים, וע"כ עדיין שייך להסתפק אי נשים חייבות, דבהא ליכא למימר הסברא הפשוטה של השפ"א, שכל מה ששייך בשבת בנשים יהיה שייך גם בתוספת, דהכא הוא מצוה חדשה בפני עצמה. ודו"ק.

בגמ', ר"ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכתוב כל מלאכה לא תעשו וכו'.

[ו]. המגן אברהם (סי' תמ"ו) והשער המלך (ח"מ פ"א ה"ג) פסקו דאפשר לקיים תשביתו בשליחות עכו"ם, והגרע"א (הגה' בשו"ע שם) תמה מסברא דנפשי' דכיצד יתכן לומר דיקיים תשביתו ע"י שליחות עכו"ם לבער.

וכתב האבני נזר (ח"א סו"ס שמ"א) שיש להוכיח מסוגין כדברי הרעק"א דא"א לבער ע"י שליח גוי, דאל"ה הא שפיר איכא למימר דיבער מן התורה אף ביום הראשון ע"י שישלח גוי, דהא אמירה לעכו"ם מותר מן התורה. וכתב עוד האבנ"ז דבמשמעות הפסוק משמע דצריך לקיים את המצוה בעצמו, ע"ש.

ובאמת, שהחקירה אי "תשביתו" הוא בקום ועשה או בשב ואל תעשה, לא יעלה יפה לפי ר' עקיבא, דמוכח שהוא בהכרח בקום ועשה, דשב ואל תעשה שייך לעשות אף ביום הראשון, ודו"ק.

[ז]. והקשו התוס' (ד"ה כל מלאכה) דהא אפשר לשרוף החמץ ביו"ט באופן המותר, ע"י שסיק בו קדרתו, ויקיים ביעור ביו"ט עצמו, ואע"פ שחמץ אסור בהנאה אך אחר שיפסל מאכילת כלב ע"י השריפה מותר בהנאה. ומשני, דלא משמע שהתורה ציוותה על שריפת חמץ ביו"ט דוקא באופן שיכול להנות מהשריפה, ותשביתו משמע בכל ענין. א"נ, דכיון שבתחילה קודם שנפסל מאכילת כלב אסור בהנאה, אסור לשרוף אותו ביו"ט.

ודקדק הקצות החשן (שו"ת אבני מילואים סי' ב'), והלא כל שחיטה ביו"ט אינה ראויה בתחילתה, ומותרת משום אוכל נפש על שם סופה. ומבאר בארוכה, דבשר השחיטה אינה ראוי מצד עצמותו, אך לא מצד איסור שבו, אך דבר שאסור, או שמחוסר מעשה קנין, כגון מבשל בהפקר ולא זוכה בהן עד אחר גמר הבישול, יהיה אסור מחמת סברת התוס' דהכא, עיי"ש (ע"ע בענין זה קובץ שיעורים אות י"ב).

פסחים ה ע"ב

בגמ', ש"מ לר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה.

[ח]. הקשה ה"אבני נזר" (ח"א סימן ש"ס, אות א'): "קשה לי מנא ליה לרבא בפסחים דף ה' דר' עקיבא סבירא ליה כר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, הא אפילו אי מקיים מצוות ביעור בפירור וזורה לרוח, הוי מלאכה משום טוחן כיון דלית ליה לר' עקיבא מתוך", [קו' האבנ"ז הוא על המל"מ פ"א מחו"מ ה"ג, שרצה לתרץ דברי הרמב"ם, ובתוך דבריו כתב שבמפרר וזורה לרוח יש חיוב חטאת של טוחן, וע"ז מק' האבנ"ז]. וכן הק' ה'שואל ומשיב' (מהדו"ק ח"ג סי' רכ"ג), ומדייק שזה הוקשה ל'פני יהושע' (ד"ה ברש"י ש"מ), וביאור הפנ"י, שמדברי ר"ע "התורה אמרה לא תעשה כל מלאכה", הבין רבא שחייב להיות רק באופן שהביעור יהיה מלאכה ודאית, אך ע"י מפרר, יכול אחרי זה ללקטו לכלבים ו'אחשביה', ובכך תיקן פעולת המפרר, ולא יתחייב מן התורה, ודו"ק.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com

ברכת מזל טבא מעומקא דליבא

לידידינו הנכבד הרה"ח המפו' לשו"ת רודף צו"ח ראש וראשון לכל דבר שבקדושה עמל בתורה ביגיעה ואהבה

מוה"ר צבי (הרשל) הלוי טאפפעל הי"ו ומשפחתו

לרגל שמחת נישואי הבת בשעתומ"צ - עב"ג החתן היקר שבערמין כמר נחמן גאטעספעלד ני"ו

יה"ר שיתעביד לבניו עדי עד עם דורות ישרים ומבורכים לתפארת בית ישראל בהרחבת הדעת ומנוחת הנפש